

Atitudinea britanică referitoare la problema abdicării regelui Mihai

Marian-Alin Dudoi¹

Summary

The Romanian King Michael I was obliged to restrain his constitutional role by the Groza Government, highly supported by the Romanian Communists and the occupying Red Army. The King, being offered the opportunity to attend the wedding of the current British Queen, tried to seek help to the Great Britain and the United States to inquire them whether should he return to Romania. Western Powers refused to offer him any advice because they had no possibility to guarantee King's safety.

After the forced abdication and while he was in Switzerland, the British inquire why he was not making a statement about abdication, but the King refused arguing about not challenging communist authorities to arrest his supporters. On 4th March 1948, in London, the King made his first publicly statement about the forced abdication during a press conference.

„Anul 1947 s-a încheiat, într-adevăr, într-o notă descurajatoare, cu puține posibilități de protecție adecvată a intereselor britanice și fără speranța de a reînvia în viitorul apropiat principii democratice în viața României. Comuniștii erau bine stabiliți la putere, exploatând și sărăcind această țară, care aproape că a devenit o colonie rusească, conform principiilor imperialiste sovietice aprobate. Era absolut evident faptul că slăbirea acestui regim autocratic, sau posibilitatea schimbării sale, trebuia să depindă de evenimentele care aveau loc în afara României, și nu de eforturile latente ale opoziției existente în țară. Este adevărat că spiritul opoziției este încă viu, dar ar fi fost necugetat din partea lui să își ridice capul doar pentru a-l pierde. [...] Astfel, anul s-a încheiat într-o atmosferă de depresie profundă pentru poporul român. Liderii săi politici fuseseră închiși, regele fusese exilat din regat, trupele sovietice – deși într-un număr mult mai redus – încă mai erau prezente și șansele ca acestea să părăsească țara păreau și mai mici după eșecul conferinței de la Londra și, în sfârșit, spiritul său fusese distrus de teroare și intimidare. Mai mult, se credea că și dacă s-ar retrage toate trupele de ocupație, Partidul Comunist deținea suficient control politic și militar

¹ Profesor titular, Grupul Școlar „Horia Vintilă” Segarcea și Școala Drănic (județul Dolj).

pentru a împiedica orice formă de rezistență organizată. Românii, care au putut să își ia gândul de la problemele lor personale, au văzut în graba indecentă cu care România a fost adusă în rândul vecinilor ei slavi amenințarea unor vremuri mai grele care aveau să vină²”.

Raportul anual al legației britanice de la București surprinde pe deplin situația și starea de spirit a ultimului an al României *de jure* monarhice.

Guvernul laburist, ajuns la putere la sfârșitul lunii iulie 1945, a fost nevoit să accepte noile evoluții după cel de al doilea război mondial din Europa de est datorită imposibilității de a determina, chiar și împreună cu SUA, retragerea trupelor sovietice din jumătatea răsăriteană a Europei; în acest sens Ernest Bevin, secretarul de stat al Foreign Office (Ministerul Afacerilor Externe al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord) menționa în discursul ținut la Congresul Partidului Laburist din 1947: „noi nu putem schimba comunismul din Rusia și eu nici nu voi încerca. Noi nu putem urmări și noi nu avem nici o intenție de a urmări o schimbare politică în Europa de est prin intermediul forței multe din noile evoluții cu care noi nu suntem de acord. Aceste noi evoluții vor suferi schimbări pe măsura trecerii timpului. Dar nici nu putem să nu luăm atitudine dacă un astfel de proces va avea loc în Europa [de vest] lipsită de unitate și cu o economie necompetitivă³”.

La invitația suveranului britanic, regele Mihai și regina Elena au obținut acordul guvernului Groza pentru a participa la nunta prințesei moștenitoare Elisabeta. Suveranul român a folosit acest prilej pentru a solicita sfaturi anglo-americanilor în privința întoarcerii acestuia în România și a motivat prin lipsa totală de influență în politica din România, deși era nevoit să semneze decretele guvernului Groza, prin care țara se îndrepta spre un regim dictatorial de tip comunist.

Studiul se bazează pe recenta colecție de documente publicată de Mark László-Herbert. Herbert⁴ susține menținerea secretizării anumitor documente în

2 Mark László-Herbert, *Abdicarea regelui Mihai I. Documente diplomatice inedite*, Traducerea studiului introductiv din limba maghiară: Tibor Szász și Mark László-Herbert, Traducerea materialului de arhivă din limba engleză: Cristina Hagău, Sînziana Ludușan, Claudia Novosivschei și Maria Dan, Traducerea materialului de arhivă din limba franceză: Maria Dan, București, Editura Humanitas, 2010, 356 p. (colecția de documente a apărut în 2008 în limba maghiară), doc. 244, Telegrama nr. 63 din februarie 1948 cu titlul „Rezumatul evenimentelor politice din anul 1947” expediată de legația britanică din București pentru Ernest Bevin, secretarul de stat al Foreign Office (ministrul britanic de externe), p. 324, 336.

3 Apud Liviu Țîrău, *British Legation in Bucharest, 1948-1961*, în volumul *Romanian and British Historians on the Contemporary History of Romania*, editat de G. Cipăianu și V. Țîrău, Cluj, Cluj University Press, 2000, pp. 113-114.

4 „Mark László-Herbert s-a născut la Cluj în 1975. A absolvit Școala Superioară de Comerț Exterior din Budapesta (specializarea Diplomatie comercială, 1998), cursurile de masterat la Universitatea Bilkent din Ankara (Relații internaționale, 2001) și la Central University din Budapesta (Istorie, 2002). Din 2003 este asistent universitar la University of Toronto. Preocupat de istoria socială a anilor '50 și '60 în Europa Centrală și de Est, elaborează o teză de doctorat despre producerea spațiului socialist în trei orașe muncitorești din România, Ungaria și

Marea Britanie (aproximativ 10-12 documente), situație întâlnită și în SUA, unde o serie de pasaje au fost cenzurate în ceea ce privește corespondența diplomatică a Legației SUA din Berna cu Departamentul de Stat în perioada 9-15 decembrie 1947⁵.

După cel de-al doilea război mondial, Marea Britanie, condusă de primul guvern exclusiv laburist, a avut serioase probleme economice, însă și-a păstrat statutul de mare putere cu sprijinul financiar american, ceea ce a determinat afilierea britanică la politica internațională a Statele Unite; fostul ministru de externe postbelic Gheorghe Tătărescu, aflat în închisoare, a admis noile raporturi anglo-americane: «mi-am dat curând seama însă că, din punct de vedere politic, blocul anglo-american era de fapt „bloc american”». Iată de ce raporturile mele inițiale cu reprezentanții politici⁶ britanici s-au resimțit de la această situație inițială, influențând întreaga lor evoluție. Și iată de ce discuțiile importante și discuțiile hotărâtoare le-am avut cu Byrnes⁷ și cu Berry⁸, nu cu Holman⁹, căci știam că, în orice problemă, cheia de dezlegare se află în mâinile guvernului lui Berry și nu în mâinile guvernului lui Holman¹⁰».

Documentele britanice și americane relevă discuții ale regelui Mihai și ale apropiaților săi cu diplomații anglo-americani referitor la oportunitatea întoarcerii în România. În data de 14 noiembrie ambasadorul american la Paris l-a întâlnit pe Nicolae Caranfil, care în ziua precedentă îl vizitase pe suveranul român la Lausanne, și i-a transmis acestuia dorința regelui român de a se întâlni la Londra cu un reprezentant al guvernului american menționându-i, în ceea ce îl privea pe rege, că «nu s-a hotărât dacă se va întoarce sau nu în România și spune că va lua această decizie numai după ce se va întâlni cu reprezentantul nostru. Nu intenționează să discute această chestiune cu britanicii sau cu oricine altcineva. Nu a vorbit cu Schoenfeld¹¹ la București pentru că ar fi fost „periculos¹²” să facă

Germania de Est” (Mark László-Herbert, *op. cit.* p. 2).

5 Mark László-Herbert, *op. cit.*, p. 11-12.

6 Termen desemnând funcția de șef al misiunii diplomatice în România a State Department (Ministerul Afacerilor Externe al SUA, tradus în limba română ca Departamentul de Stat) și Foreign Office (Ministerul Afacerilor Externe al Marii Britanii și Irlandei de Nord până în 1968); termenul a fost utilizat până la aplicarea tratatului de pace cu România la sfârșitul anului 1947.

7 James Byrnes, secretar de stat al SUA (1945-1947).

8 Burton Berry, reprezentant politic al SUA în România (1944-1947).

9 Adrian Holman, reprezentant politic britanic în România (1946-1947) și ministru britanic la București (1947-1948).

10 *Cartea albă a securității*, vol. II, *August 1948-Iulie 1958*, editată de Serviciul Român de Informații, București, 1994, doc. 187, Declarația lui Gheorghe Tătărescu din 1.11.1953 despre modul cum a sabotat guvernul condus de dr. Petru Groza, p. 414.

11 Rudolph Schoenfeld, reprezentant politic al SUA în România (1947) și ministru la București (1947-1950).

12 Posibilitatea unei scurgeri de informații; britanicii avuseseră deja o astfel de situație (Mark László-Herbert, *op. cit.*, doc. 85, Telegrama personală nr. 1263 din 1.11.1947 expedită de

acest lucru¹³»; în ciuda afirmațiilor lui Caranfil, suveranul român a abordat în acest sens și autoritățile britanice. George Marshall, Secretarul de Stat american, a recomandat ambasadei SUA la Londra să îi comunice regelui, dacă va fi un prilej potrivit, că „deși decizia îi aparține evident lui Mihai, și noi suntem sceptici că prezența lui în România va mai putea contribui considerabil la bunăstarea poporului său, mai ales având în vedere ultimele evoluții din țara sa¹⁴”. Ambasadorul american la Londra i-a sugerat suveranului român să rămână în Occident, dar decizia finală urma să îi aparțină exclusiv; regele i-a precizat dorința de a se întoarce în România în data de 2 decembrie, însă ambasadorul a recomandat amânarea deciziei finale¹⁵.

Regele britanic George al VI-lea a invitat, prin intermediul unei scrisori personale, pe regele Mihai și regina Elena pentru a participa la nunta prințesei moștenitoare Elisabeta, fiica sa¹⁶. În 5 august 1947 la Sinaia, regele român îi mărturisise lui Adrian Holman, reprezentantul politic britanic în România, și soției sale dorința de a fi invitat la nunta regală¹⁷; Foreign Office, a recomandat regelui George trimiterea unei invitații, răspunsul de la Palatul Buckingham a fost elocvent pentru a demonstra strânsele legături între cele două case regale: „Maiestatea Sa a avut întotdeauna intenția să facă acest lucru¹⁸”, astfel că au fost transmise cele două invitații la 5 octombrie¹⁹. Ministrul britanic la București, Adrian Holman, a comunicat regelui și reginei recomandarea ca să numai regina Elena să participe la nuntă având în vedere recenta întoarcere a regelui Carol al II-lea în Europa (Portugalia)²⁰. Guvernul Groza și-a dat acordul pentru plecarea în Marea Britanie, cu toate insistențele anterioare ale lui Tătărescu de a nu se răspunde pozitiv²¹. Regele era hotărât să se întoarcă în ciuda opoziției reginei

Adrian Holman pentru Ernest Bevin, p. 143).

13 Mark László-Herbert, *op. cit.*, Telegrama nr. 4874 din 14.11.1947 expediată de Jefferson Caffery, ambasadorul american la Paris, pentru George Marshall, secretarul de stat de stat al SUA, p. 181.

14 *Ibidem*, doc. 113, Telegrama nr. 4802 din 12.11.1947 expediată de George Marshall pentru ambasada SUA de la Londra, p. 171.

15 *Ibidem*, doc. 142, Telegrama nr. 6247 din 28.11.1947 expediată de Lewis Douglas, ambasadorul SUA la Londra, pentru Robert Lovett, sub-secretarul de stat al SUA, p. 198.

16 Cfr. *ibidem*, doc. 82, Telegrama nr. 90 din 27.10.1947 expediată de Rudolph Schoenfeld, ministrul SUA la București, pentru George Marshall, p. 138.

17 Harry Hanak, *The Politics of Impotence. The British observe Romania (6 March 1945 to 30 December 1947)* în volumul I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu and V. Cristian (coord.), *Românii în istoria universală*, vol. III, Iași, editat de „Universitatea Alexandru Ioan Cuza”, 1988, p. 441.

18 Ivor Porter, *Mihai I al României. Regele și Țara, Ediția a II-a*, Traducere de Gabriel Topor, revizuită de Christian Mititelu, București, Editura Allfa, 2008, p. 163.

19 *Ibidem*.

20 Mark László-Herbert, *op. cit.*, doc. 85, Telegrama personală nr. 1263 din 1.11.1947 expediată de Adrian Holman, ministrul britanic la București, pentru Ernest Bevin, p. 143.

Ibidem, doc. 119, Nota lui Ernest Bevin din 12.11.1947 pentru primul ministru britanic Clement Richard Attlee, p. 176.

21 *Ibidem*, doc. 86, Telegrama personală nr. 1265 din 2.11.1947 expediată de Adrian Holman,

Elena²². Secretarul de Stat al Foreign Office, Ernest Bevin, a solicitat să i se transmită regelui Mihai îndeplinirea condiției de a se întoarce înainte ca delegația sovietică să sosească la Londra pentru noua sesiune a Consiliului Miniștrilor Afacerilor Externe, care urma să înceapă la 25 noiembrie²³; ulterior Foreign Office a fost înștiințat de Holman în data de 4 noiembrie despre posibilitatea ca familia regală română să solicite prelungirea vizitei după 25 noiembrie dacă România nu se va afla în criză politică²⁴. Regele urma să locuiască la Palatul Buckingham, însă nu și regina Elena²⁵. La scurt timp, s-a hotărât ca mica suită regală să fie găzduită la hotelul Claridge's, inclusiv regele²⁶. Regele George a desemnat un membru al Casei Militare Regale, generalul de brigadă Guy Rasch, să îl asiste pe regele român în cursul vizitei în Marea Britanie²⁷. Guvernul britanic a solicitat regelui să nu contacteze nici un reprezentant al emigrației românești din Elveția, Franța și Marea Britanie, țări prin care urma să călătorească mica suită regală; regele a acceptat²⁸. Regele, care a pilotat avionul, a decolat de la București în data de 12 noiembrie, în prezența întregului guvern²⁹; după o escală la Geneva, avionul a ajuns la Londra în 15 noiembrie, unde familia regală a rămas două săptămâni³⁰. Geoffrey Wallinger, Directorul Departamentului de Sud din Foreign Office, era de părere că regele nu avea intenția de a se mai întoarce în România³¹; înlocuitorul lui Wallinger, Adam Watson, avea o părere contrară întrucât „regele este încăpățânat

ministrul britanic la București, pentru Ernest Bevin, p. 144.

22 *Ibidem*, doc. 146, Telegrama personală nr. 1440 din 1.12.1947 expediată de Adrian Holman, ministrul britanic la București, pentru Ernest Bevin, p. 144.

23 *Ibidem*, doc. 858, Nota de serviciu din 3.11.1947 redactată de Geoffrey Wallinger, directorul Departamentului de Sud din Foreign Office, pentru Christopher Warner, sub-secretarul asistent al Foreign Office, p. 146.

Ibidem, doc. 89, Telegrama personală nr. 1232 din 3.11.1947 expediată de Ernest Bevin pentru Adrian Holman, ministrul britanic la București, p. 148.

24 *Ibidem*, doc. 119, Nota din 12.11.1947 aparținând lui Ernest Bevin pentru Clement Richard Attlee, p. 176; colecția de documente nu prezintă însă telegrama lui Holman, deși există o telegramă a lui Holman expediată la Foreign Office în data de 4.11.1947, însă telegrama nu conține această informație.

25 *Ibidem*, doc. 95, Telegrama nr. 1284 din 5.11.1947 expediată de Adrian Holman, ministrul britanic la București, pentru sub-secretarul de stat asistent Christopher Warner, p. 153.

26 *Ibidem*, doc. 96, Minuta din 6.11.1947 a lui John Henniker, secretarul personal lui Ernest Bevin, pentru Adam Watson, directorul Departamentului de Sud din Foreign Office, p. 154.

Ibidem, doc. 99, Telegrama personală nr. 1256 din 7.11.1947 expediată de la Foreign Office pentru Adrian Holman, ministrul britanic la București, p. 157.

27 *Ibidem*, doc. 107, Scrisoare din 8.11.1947 aparținând lui Vivian Gabriel, de la Administrația Palatului Buckingham, pentru John Henniker, secretarul personal al lui Ernest Bevin, p. 166.

28 *Ibidem*, doc. 111, Telegrama nr. 1324 din 12.11.1947 expediată de Adrian Holman, ministrul britanic la București, pentru Foreign Office, p. 169.

29 *Ibidem*, doc. 114, Telegrama nr. 1328 din 12.11.1947 expediată de Adrian Holman, ministrul britanic la București, pentru Foreign Office, p. 171.

30 Ivor Porter, *op. cit.*, p. 164.

31 Mark László-Herbert, *op. cit.*, doc. 88, Nota din 3.11.1947 aparținând lui Geoffrey Wallinger pentru sub-secretarul asistent Christopher Warner, p. 146.

și s-ar putea să insiste să se întoarcă³²”, Robert Coe, Secretar I la Ambasada SUA din Londra, l-a avertizat pe Watson amintindu-i că „d-na Pauker i-a spus odată d-lui Berry că intenționau să scape de Maniu și, odată Maniu înlăturat, le-ar fi fost ușor să scape și de rege³³”. Secretarul de Stat Bevin opta pentru a recomanda primului-ministru Clement Richard Attlee de a i se propune regelui Mihai de către regele George al VI-lea întoarcerea în România înainte de 25 noiembrie, însă sub-secretarul de stat permanent Sir Orme Sargent, s-a opus menționând prin adăugirea scrisă de mână „nu ne-am asuma astfel o mare responsabilitate? Noi am fi considerați vinovați dacă, sfătuit astfel de noi, regele s-ar întoarce și ar fi [ilizibil – mențiunea lui Herbert] asasinat” și a propus de a se modifica fragmentul ce va fi înaintat lui Attlee în modul următor: „în aceste condiții ar fi, probabil, cel mai bine dacă îl informăm pe rege[le George] că, având în vedere incertitudinea [ilizibil], considerați că nici un sfat nu ar trebui dat regelui [Mihai] și ar trebui lăsat să hotărască singur, neinfluențat de nici un fel de presiuni care s-ar exercita asupra sa în timpul sejurului său aici³⁴”; un alt document oficial britanic relevă încă o dată reținerea diplomaților britanici de a oferi vreun sfat în această privință³⁵. Alfred Gardyne de Chastelain, om de afaceri și un apropiat al familiilor regale română și britanică, a solicitat sfaturi în privința întoarcerii regelui în România lui Sir Orme Sargent, subsecretarul de stat permanent al Foreign Office și cel mai important diplomat de carieră cu funcție de conducere (în Foreign Office)³⁶; scrisoarea de răspuns a lui Sargent a ilustrat pe deplin punctul de vedere britanic: „cred că regele Mihai își dă seama din felul în care a fost primit aici că este foarte stimat și că are sprijinul nostru moral. Dar să-i dăm sfaturi clare dacă să renunțe sau nu la tron e cu totul altceva. Situația prezintă mult prea mulți factori și împrejurări cunoscute doar regelui Mihai și care nu ne permit să-l sfătuim într-un fel sau în altul. Credem că ar fi mai înțelept să-l lăsăm să-și dea seama ce e mai potrivit pentru el și să hotărască de unul singur, neinfluențat de presiunile făcute de părți interesate sau bine intenționate, îndrumat doar de conștiința sa și de aprecierea reală a îndatoririlor sale înalte. Sunt convins că vă dați seama de pericolul de a-i da regelui Mihai un sfat, care mai târziu să fie folosit drept scuză justificativă pentru decizia sa, oricare ar fi ea³⁷”. Diplomații reușind impunerea

32 *Ibidem*, doc. 100, Telegrama nr. 5945 din 7.11.1947 expediată de Lewis Douglas, ambasadorul SUA la Londra, pentru George Marshall, p. 158.

33 *Ibidem*, doc. 102, Notă din 7.11.1947 aparținând lui Adam Watson din Foreign Office, p. 159.

34 *Ibidem*, doc. 118, Nota PM/47/166 din 12.11.1947 adresată de Ernest Bevin lui Clement Richard Attlee, pp. 174-175.

35 *Ibidem*, doc. 103, Notă din 7.11.1947 întocmită la Foreign Office de Christopher Warner, sub-secretarul de stat asistent, și Sir Orme Sargent, subsecretarul de stat permanent, p. 162.

36 Mark László-Herbert, *op. cit.*, Scrisoarea din 21.11.1947 adresată de Alfred Gardyne de Chastelain lui Sir Orme Sargent, p. 190-191.

37 *Ibidem*, doc. 143, Scrisoarea din 29.11.1947 adresată de Sir Orme Sargent lui Alfred Gardyne de Chastelain, p. 199-200.

punctului de vedere, prim-ministrul Attlee i-a adus la cunoștință regelui britanic că decizia de întoarcere urma să aparțină exclusiv regelui român³⁸. Regele român și mama sa au avut o întrunire secretă în data de 24 noiembrie la Palatul Buckingham cu Secretarul de Stat Ernest Bevin³⁹; în cursul întrevederii, *regele a afirmat dorința de a nu se mai întoarce în România ca urmare a orientării mai mult decât evidente spre un regim dictatorial de tip comunist cu toate că la hotărârea finală va ajunge ulterior în Elveția* (sublinierea D.M.A.), iar Bevin i-a menționat imposibilitatea guvernului britanic de a-i oferi sfaturi (sublinierea D.M.A.)⁴⁰. În 29 noiembrie, Bevin i-a adus la cunoștință lui Holman intenția regelui de a se întoarce în țară („conform unei păreri bine informate, Majestatea Sa este mai degrabă înclinat să se întoarcă⁴¹”). Neimplicarea britanică reiese și din telegrama ambasadorului american la Londra, căruia îi fusese adus la cunoștință de către sub-secretarul asistent al Foreign Office, Christopher Warner, dorința regelui Mihai de a primi sfaturi în problema întoarcerii, însă „toți înalții oficiali din Foreign Office căzuseră de acord că decizia trebuie să îi aparțină în totalitate lui Mihai⁴²”. Winston Churchill, fostul și viitorul prim-ministru conservator, l-a îndemnat să se întoarcă și i-a argumentat că el (Churchill) a adoptat întotdeauna calea care presupunea o abordare curajoasă a problemelor⁴³.

Abdicarea regelui, deși așteptată, s-a produs, conform diplomatului britanic G.C. Campbell, mult mai repede decât se așteptau britanicii; totodată Campbell lua în considerare, era 31 decembrie, posibilitatea de a i se acorda azil la Legația britanică, însă telegrama nr. 1255 expediată de Foreign Office legației de la București la începutul lunii noiembrie – care conținea instrucțiuni referitoare la situația acordării azilului – nu este publicată, fiind probabil secretizată⁴⁴. Sarell.

38 *Ibidem*, doc. 128, Telegrama nr. 6074 din 17.11.1947 expediată de Lewis Douglas, ambasadorul SUA la Londra, pentru George Marshall, p. 184.

Dinu C. Giurescu, *Cade Cortina de Fier. România 1947. Documente diplomatice*, Selecție, traducere, note, comentarii, indice și studiu introductiv de Dinu C. Giurescu, București, Editura Curtea Veche, 2002, doc. 76, Telegrama nr. 6074 din 17.11.1947 expediată de Lewis Douglas, ambasadorul SUA la Londra, pentru George Marshall, p. 209.

39 Mark László-Herbert, *op. cit.*, doc. 131, Notă din 20. 11.1947 întocmită de John Henniker, secretarul particular al lui Ernest Bevin, p. 186.

Ibidem, doc. 132, Scrisoare olografă din 20.11.1947 a lui Sir Alan Lascelles, secretarul particular al regelui George al VI-lea, pentru Ernest Bevin, p. 187.

Ibidem, doc. 140, Notă din 27.11.1947, nesemnată, adresată lui Sir Orme Sargent, sub-secretarul de stat permanent, și lui Christopher Warner, sub-secretarul de stat asistent, p. 195.

40 *Ibidem*, doc. 140, Notă din 27.11.1947, nesemnată, adresată sub-secretarului de stat permanent Sir Orme Sargent și sub-secretarul de stat asistent, Christopher Warner, pp. 195-196.

41 *Ibidem*, doc. 144, Telegrama nr. 1366 din 29.11.1947 expediată de Ernest Bevin pentru Adrian Holman, ministrul britanic la București, p. 201.

42 *Ibidem*, doc. 150, Telegrama nr. 6300 din 3.12.1947 expediată de Lewis Douglas, ambasadorul SUA la Londra, pentru George Marshall, p. 211.

43 Ivor Porter, *op. cit.*, p. 165.

44 Mark László-Herbert, *op. cit.*, doc. 183, Nota lui diplomatului britanic G.C. Campbell din 31.12.1947 referitoare la telegrama nr. 1570 din 30.12.1947 expediată de Roderick Sarell,

Însărcinatul cu Afaceri britanic la București, a informat Foreign Office cu privire la plecarea familiei regale în străinătate și despre faptul de a nu fi în nici un pericol⁴⁵; Sir Orme Sargent, subsecretarul de stat permanent, i-a adus la cunoștință unui reprezentant al ambasadei britanice la Londra că Sarell a fost instruit să nu protesteze și nu a exclus posibilitatea unui proces de trădare împotriva regelui⁴⁶. În numărul din 31 decembrie al cotidianul „Manchester Guardian” i s-au dus elogii fostului suveran („Și-a servit bine țara și românii știu acest lucru. Având în vedere că guvernul a reușit în ceea ce își propusese, ar fi înțelept din partea sa să nu-i nege acest merit⁴⁷”). În cursul lunii ianuarie, regele George al VI-lea a solicitat, în scopul informării sale personale și dacă era posibil, informații de la fostul suveran român, care se afla în Elveția; în 21 ianuarie, fostul suveran a adus la cunoștință ministrului britanic Thomas Maitland Snow impunerea abdicării, însă a precizat că nu dorește să dea o declarație publică referitoare la abdicare „fiindcă doar ar înrăutăți poziția prietenilor săi din România⁴⁸”. La sfârșitul lunii ianuarie, Sargent a propus ca fostul suveran român să declare opiniei publice condițiile în care a avut loc abdicarea, însă Foreign Office s-a opus⁴⁹; în 28 ianuarie, un oficial neidentificat al Foreign Office a adus ca argumente următoarele: „este evident că regele Mihai NU⁵⁰ dorește să facă nici-o declarație publică. El se cunoaște bine și are motivele sale întemeiate pentru această tăcere. Sunt de părere că dorințele sale ar trebui respectate⁵¹”.

Fostul suveran a sosit la Londra în dimineața zilei de 4 martie 1948, fiind întâmpinat de Lordul Șambelan, și familia regală a fost invitată de regele George la Palatul Buckingham pentru a servi prânzul împreună⁵²; regele britanic a solicitat Foreign Office „ca un mesaj personal din partea sa să fie trimis către lordul Inverchapel⁵³, în care îi va cere să facă tot posibilul pentru a înlesni sosirea Însărcinatul cu Afaceri de la București, pentru Foreign Office, p. 252.

45 *Ibidem*, doc. 185, Telegrama nr. 1575 din 31.12.1947 expediată de Roderick Sarell pentru Foreign Office, p. 254.

46 *Ibidem*, doc. 186, Telegrama nr. 6675 din 31.12.1947 expediată de Waldemar Gallman, de la ambasada SUA de la Londra, pentru Departamentul de Stat, p. 256.

47 Apud *ibidem*, doc. 186, Telegrama nr. 3005 din 31.12.1947 expediată de James Sappington, de la ambasada SUA de la Londra, pentru Departamentul de Stat, p. 261.

48 *Ibidem*, doc. 225, Telegrama nr. 23 din 22.01.1948 expediată de Thomas Maitland Snow, ministrul britanic la Berna, pentru Foreign Office, p. 305.

49 *Ibidem*, doc. 227, Ciorna unei scrisori din ianuarie 1948 a subsecretarului de stat permanent Sir Orme Sargent pentru Sir Alan Lascelles, secretar particular al regelui George al VI-lea, pp. 307-308.

50 Majuscule în textul original.

51 Mark László-Herbert, *op. cit.*, doc. 227, Notă nesemnată referitoare la ciorna scrisorii din ianuarie 1948 a lui Sir Orme Sargent, subsecretarul de stat permanent, pentru Sir Alan Lascelles, secretar particular al regelui George al VI-lea, p. 309.

52 *Ibidem*, doc. 247, Nota din 2.03.1948 redactată de Geoffrey Wallinger din Foreign Office, pp. 339-340.

53 Archibald Clark Kerr, baron Inverchapel din 1946, ambasador britanic în URSS (1942-1946) și în SUA (1946-1948).

regelui Mihai în Statele Unite și pentru a-l păzi și a-l ajuta la nevoie. Această telegramă va sublinia și faptul că regele Mihai e în relații bune cu dl. Harriman⁵⁴, care i-a promis că îl va ajuta. Cu toate acestea regele [George] dorește ca lordul Inverchapel să vorbească cu dl. Harriman pentru a înlesni lucrurile⁵⁵; secretarul de stat Bevin s-a conformat dorinței suveranului său⁵⁶. La Londra fostul suveran a precizat, în cadrul unei conferințe de presă, impunerea abdicării sub amenințarea provocării unor asasinat în masă; declarația a fost prezentată pe larg de numeroase ziare în numerele din 5 martie⁵⁷.

În cursul vizitei la Londra suveranul român, influențat de consilieri și regina Elena, a precizat anglo-americanilor opțiunea sa pe termen lung de a renunța la tron pentru a nu se compromite ca urmare a politicii guvernului Groza, dar a solicitat, pe termen scurt, sfaturile anglo-americanilor în problema întoarcerii. Diplomațiile britanică și americană au refuzat să ofere sfaturi regelui Mihai în privința întoarcerii aducând ca argument faptul de a nu fi în măsură să garanteze siguranța suveranului român. Deși familia regală română beneficia de sprijinul personal al regelui George al VI-lea, guvernul britanic a refuzat angajamentele față de suveranul român, însă există o mențiune a Foreign Office din 31 decembrie 1947 amintea de posibilitatea acordării azilului, dacă va fi necesar, la legația britanică din București.

Bibliografie

I. Surse primare (colecții de documente)

Ciobanu, Mircea, *Regele Mihai și exilul românesc*, Prefață de Al. Zub, Iași, Editura Princeps, 1994.

Giurescu, Dinu C., *Cade Cortina de Fier. România 1947. Documente diplomatice*, Selecție, traducere, note, comentarii, indice și studiu introductiv de Dinu C. Giurescu, București, Editura Curtea Veche, 2002.

László-Herbert, Mark, *Abdicarea regelui Mihai I. Documente diplomatice inedite*, Traducerea studiului introductiv din limba maghiară: Tibor Szász și Mark László-Herbert, Traducerea materialului de arhivă din limba engleză: Cristina Hagău, Sînziana Ludușan, Claudia Novosivschei și Maria Dan, Traducerea materialului de arhivă din limba franceză: Maria Dan, București, Editura Humanitas, 2010.

II. Surse secundare (articole și cărți)

54 William Averell Harriman, ambasador al SUA în URSS (1943-1946), în Marea Britanie (1946) și secretar de stat pentru Comerț (1946-1948).

55 Mark László-Herbert, *op. cit.*, doc. 249, Nota desemnată din 4.03.1948 aparținând Foreign Office, pp. 341-342.

56 *Ibidem*, doc. 251, Telegrama nr. 2622 din 6.03.1948 expediată de Bevin pentru lordul Inverchapel, ambasadorul britanic la Washington, p. 343.

57 *Ibidem*, doc. 250, Telegrama nr. 789 din 5.03.1948 expediată de René Massigli, ambasadorul francez la Londra, pentru Ministerul Afacerilor Externe francez, p. 342.

Textul declarației este publicat de Mircea Ciobanu, *Regele Mihai și exilul românesc*, Prefață de Al. Zub, Iași, Editura Princeps, 1994, pp. 103-104.

Hanak, Harry, *The Politics of Impotence. The British observe Romania (6 March 1945 to 30 December 1947)* în volumul I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu and V. Cristian (coord.), *Românii în istoria universală*, vol. III₁, Iași, editat de „Universitatea Alexandru Ioan Cuza”, 1988, pp. 421-443.

Porter, Ivor, *Mihai I al României. Regele și Țara, Ediția a II-a*, Traducere de Gabriel Topor, revizuită de Christian Mititelu, București, Editura Allfa, 2008.